

Деякі питання участі консультанта-психолога у розслідуванні злочинів за участю неповнолітніх

УДК 343.95:343.137.5

Розкриття та розслідування кримінальних справ у сучасний період є складною, багатоаспектною діяльністю, що потребує все більшого використання знань багатьох наук, досвіду висококваліфікованих спеціалістів різних галузей, які можуть допомогти в цій діяльності (технічно, методично, гносеологічно тощо). Для розслідування вчинених злочинів кримінально-процесуальний закон дозволяє слідчим залучати таких спеціалістів з різних галузей науки і техніки.

Ми поділяємо думку О. Д. Сітковської, яка зазначає, що розкриття змісту кримінально караного поведінки, закономірностей, що дають можливість визначити її як таку, поза виключною компетенцією правової науки. Вона змушена брати відповідні положення з психології; точність їх застосування залежить від того, чи беруть участь представники психологічної науки в їх інтерпретації [4]. У зв'язку з цим, питання участі консультанта-психолога у розслідуванні злочинів, що вчинені неповнолітніми або щодо них.

Метою даної статті є визначення можливостей фахівців-психологів, які залучаються до розслідування злочинів за участю неповнолітніх в якості консультантів. Дослідження в цьому напрямку проводили Костицький М. В., Коцинець В. В., Марчак В. Я., Мітрохіна З. І., Романюк Б. В. і інші.

Консультант – це обізнана в певній галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо особа, яка, на відміну від експерта і спеціаліста, не має чіткого процесуального статусу, але застосовує свої спеціальні знання для роз'яснення слідчому і суду фактів і обставин, що мають значення у справі і відносяться до тієї сфери наукової чи практичної діяльності, в якій консультант є професіоналом [1, с. 32].

Психологічна консультація – це спеціальна психологічна діяльність, яку здійснює професійний психолог, у наданні практичної та інформаційної допомоги органу розслідування, спрямована на встановлення істини в справі та всіх обставин, що підлягають доказуванню в справі та є необхідними для прийняття правильного рішення [3, с. 48].

Консультація як одна з форм використання спеціальних психологічних знань може бути використано ще на етапі перевірки заяв і повідомлень про злочин, які надходять від неповнолітніх (через низький розвиток правосвідомості, моральних цінностей деякі неповнолітні з мотивів помсти чи інших мотивів можуть зводити наклеп чи на своїх друзів, чи дорослих, які тим чи іншим чином образили їх).

Психологічна консультація допоможе слідчому у з'ясуванні основних досягнень у галузі, дитячої психології, типології неповнолітніх, специфічних проявів поведінки певних типів, вікових особливостей психічного розвитку особи, особливостей її пізнавальних, вольових, емоційних процесів.

В якості консультанта психолог може надавати допомогу слідчому при підготовці до проведення різних слідчих дій за участю неповнолітніх. Звичайно, ця допомога має непроцесуальний характер, але вона може допомогти у виявленні доказів у справі. Хоч недопустимо, щоб слідчий та психолог разом розробляли тактику проведення слідчої дії за участі підлітка. Слідчий, отримавши від психолога необхідну інформацію, самостійно розробляє тактичні прийоми кожної слідчої дії. Він також може звернутися до психолога для отримання інформації про вікові психологічні

особливості неповнолітніх певного віку, їх вплив на протиправну поведінку підлітків. Консультант-психолог може порекомендувати слідчому зібрати додаткові відомості про неповнолітнього, застосувати певний вид психологічного впливу на останнього з метою налагодження психологічного контакту та отримання правдивих свідчень.

Психолог може допомогти слідчому у виборі часу і місця проведення слідчої дії з неповнолітніми, зокрема тими, котрі перенесли страх, стан афекту тощо. Консультант-психолог може визначити можливості підлітка правильно орієнтуватися в часі, давати оцінку його психологічному стану в момент сприйняття злочину, вивчити фактори, що перешкоджали правильному сприйняттю.

Консультант може брати участь у розробці соціально-психологічного портрету осіб, що вчинили злочин, надавати допомогу у забезпеченні цілеспрямованого розшуку (фахівець у галузі психології за певних умов може встановити, чи злочин вчинено неповнолітньою особою, що значно звужить коло можливих підозрюваних, і, відповідно, покращить динаміку розслідування злочину).

Консультація фахівця-психолога може допомогти слідчому у призначенні судово-психологічної експертизи неповнолітнього, правильно сформулювати запитання до експерта тощо і уникнути тим самим питань, які мають юридичний зміст і відповіді на які повинні даватися саме слідчим тощо.

За допомогою психолога слідчий має можливість отримати загальне уявлення про рівень розвитку неповнолітнього, його інтереси тощо. Це є важливою інформацією для розроблення тактичних прийомів проведення слідчих дій за їх участю.

Ми погоджуємося з думкою В. Я. Марчак про те, що консультація-роз'яснення професійного психолога-консультанта з приводу питань, що мають важливе значення в справі, повинна бути проведена офіційно та долучена до кримінальної справи перед тими питаннями, які потребують спеціального роз'яснення [3, с. 51]. Це може бути здійснено шляхом допиту консультанта-психолога або направлення запиту до відповідних установ.

Таким чином, залучення консультанта компенсує недостатню обізнаність і компетентність слідчого чи прокурора у галузі психології, дозволить вивчити справу з різних позицій та прийняти адекватне рішення. Анкетування слідчих в Російській Федерації, проведене Ю. Д. Лівшицом та А. В. Кудрявцевою, показало, що зазначену форму використання спеціальних знань застосовують 5% респондентів [2, с. 11]. За результатами проведеного нами анкетного опитування 151 слідчого прокуратури та органів внутрішніх справ лише 7,95% респондентів вказали, що зверталися за допомогою до консультанта-психолога.

Отже, підставою для залучення консультанта-психолога при розслідуванні справ за участю неповнолітніх є потреба слідчого, прокурора отримати інформацію щодо обставин та фактів, які відносяться до сфери психології неповнолітніх. Перевага такого консультування полягає в тому, що дані особи можуть оперативно отримати кваліфіковану допомогу від фахівця.

1. Костицький М. В. Використання спеціальних психологічних знань в радянському кримінальному процесі: навчальний посібник / М. В. Костицький. – К. : УМК ВО, 1990. – 88 с.
2. Лившиц Ю. Д., Кудрявцева А. В. Использование специальных познаний в уголовном процессе: учебное пособие / Ю. Д. Лившиц, А. В. Кудрявцева. – Челябинск: Ренпол, 1999. – 99 с.
3. Марчак В. Я. Використання спеціальних психологічних знань у досудовому слідстві / В. Я. Марчак. – Чернівці: Рута, 2005. – 152 с.
4. Ситковская О. Д. Психология уголовной ответственности / О. Д. Ситковская. – М. : НОРМА, 1998. – 285 с.

Петечел О. Ю. **Деякі питання участі консультанта-психолога у розслідуванні злочинів за участю неповнолітніх**

У даній статті розглядаються актуальні проблеми залучення консультанта-психолога до розслідування злочинів, що вчинені неповнолітніми або щодо них. Автор наголошує на необхідності залучення таких фахівців для вивчення особи неповнолітнього, загального рівня його розвитку, допомогти у формулюванні питань на судово-психологічну експертизу тощо.

Ключові слова: консультант-психолог, розслідування, неповнолітній.

Петечел А. Ю. **Некоторые вопросы участия консультанта-психолога в расследовании преступлений при участии несовершеннолетних**

В данной статье рассматриваются актуальные проблемы привлечения консультанта-психолога к расследованию преступлений, которые совершены несовершеннолетними или относительно них. Автор отмечает необходимость привлечения таких специалистов для изучения лица несовершеннолетнего, общего уровня его развития, помощь в формулировке вопросов на судебно-психологическую экспертизу и тому подобное.

Ключевые слова: консультант-психолог, расследование, несовершеннолетний.

Petechel O.Y. **Some Questions Of Participation Of Consultant-Psychologist Are In Investigation Of Crimes With Participation Of Minor**

In this article the issues of the day of bringing in of consultant-psychologist are examined to investigation of crimes which are perfect minor or in concerning them. An author marks the necessity of bringing in of such specialists for the study of personality of minor, general level of his development, to help in formulation of questions on judicial-psychological examination and others.

Keywords: consultant-psychologist, investigation, minor.

Поштарук Д. О.

Щодо вдосконалення правових підстав застосування працівниками міліції вогнепальної зброї для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину

УДК 351.74

Виконання працівниками міліції завдань оперативно-службової діяльності досить часто пов'язано з екстремальними ситуаціями, коли виникає потреба у правомірному застосуванні вогнепальної зброї для захисту прав, свобод та законних інтересів громадян або самих працівників міліції, а відповідне оптимальне тактичне рішення має бути ухвалено миттєво на основі чіткого розуміння норм чинного законодавства. В той же час, окремі положення Закону України "Про міліцію" як основного нормативного акту з питань регулювання умов та порядку застосування вогнепальної зброї, містять неоднозначні формулювання та недосконалі конструкції, які на практиці ускладнюють оцінку ситуації, що виникла, та уповільнюють ухвалення працівником міліції рішення на правомірне застосування вогнепальної зброї.

Для забезпечення прав і свобод громадян та виконання покладених на міліцію завдань її працівники, відповідно до п. 4 ч. 1 статті 15 Закону України "Про міліцію", наділені правом на застосування вогнепальної зброї для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка намагається втекти [3]. З моменту прийняття Закону України "Про міліцію" у 1990 році зазначений пункт не зазнав жодних змін або